

RAPPORT JANUARI 2018

Van basisschool naar voortgezet onderwijs

In gesprek met onderwijs en ouders

Colofon

Titel

Van basisschool naar voortgezet onderwijs

Datum

Januari 2018

Opdrachtgever

Provincie Drenthe, Vereniging van Drentse Gemeenten

Trendbureau Drenthe,

onderdeel van CMO STAMM

Weiersstraat 1e

9401 ET ASSEN

www.trendbureaudrenthe.nl

Auteurs

Imke Oosting

Jan Kruijer

Rosanne Spruijt

Copyright

- Je mag citeren uit Trendbureau Drenthe-rapporten. Vermeld altijd de bron.
- Je mag bestanden van Trendbureau Drenthe op een server plaatsen, onder de voorwaarde dat:
 - het digitale bestand (rapport) intact blijft;
 - je de bron vermeldt;
 - je de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Over Trendbureau Drenthe

Het Trendbureau Drenthe volgt trends en ontwikkelingen in het sociale domein. Met als doel het ondersteunen van het beleid en de praktijk bij de Drentse gemeenten, provincie en maatschappelijke organisaties. Samen met hen werken wij aan een krachtige samenleving. Een samenleving waarin iedereen mee doet.

Zo blijf je op de hoogte

Via de website van Trendbureau Drenthe kun je je gratis aanmelden voor de maandelijkse digitale nieuwsbrief van Trendbureau Drenthe. Zo ben je altijd op de hoogte van het verschijnen van nieuwe publicaties of interessante feiten en cijfers.

Inhoud

Voorwoord	4
1. Inleiding.....	5
2. Schooladviezen Drenthe lager dan verwacht: zijn scholen en ouders realistisch of te behoudend?	6
2.1 Wat zeggen de cijfers?	6
2.2 Wat zeggen professionals en ouders?	8
2.3 Conclusie	12
3. Van basisschool naar voortgezet onderwijs: een grote overgang?	14
3.1 Wat kwam uit de ouderpeiling 2016?	14
3.2 Wat zeggen professionals en ouders?	14
3.3 Conclusie	20
4. Veel leerlingen in derde leerjaar onder het adviesniveau van de basisschool	22
4.1 Wat zeggen de cijfers?	22
4.2 Wat zeggen professionals en ouders?	22
4.3 Conclusie	25

Voorwoord

De Drentse Onderwijsmonitor geeft jaarlijks een actueel beeld van het onderwijs in onze provincie door verschillende gegevens bij elkaar te brengen. Vooral cijfermatige gegevens die soms vragen om een verdere verdieping. De overgang van de leerlingen van de basisschool naar het voortgezet onderwijs is een belangrijke stap in de schoolloopbaan van een leerling en de eerste jaren in het voortgezet onderwijs zijn cruciaal voor een succesvol verloop ervan. Precies bij dit onderwerp riepen de cijfers vragen op, die de Regiegroep Drentse Onderwijskwaliteit van antwoorden wilde voorzien door ouders, leerkrachten en docenten aan het woord te laten. Hoe kijken zij naar deze overgang en wat is daarbij een goed of zelfs een ideaal traject?

Tijdens verschillende bijeenkomsten met deze direct betrokkenen zijn praktijk ervaringen gedeeld, interessante gesprekken gevoerd en is stevig met elkaar gediscussieerd. Het waren boeiende bijeenkomsten die veel concrete ideeën en suggesties hebben opgeleverd. Het rapport “Van basisschool naar voortgezet onderwijs” geeft hier een compacte samenvatting van. Het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs hebben elkaar veel te bieden aan kennis en ervaringen. Door elkaar op te zoeken en letterlijk bij elkaar over de vloer te komen, kunnen deze ideeën omgezet worden in concrete activiteiten. De Regiegroep Drentse Onderwijskwaliteit gaat ervan uit dat de praktische aard van dit rapport uitnodigt om ermee aan de slag te gaan.

Eric van Oosterhout

Voorzitter Regiegroep Drentse Onderwijskwaliteit

1. Inleiding

Drentse onderwijsmonitor

Drentse basisscholen geven lagere voortgezet onderwijs adviezen (vo-advies) dan landelijk, terwijl de prestaties op taal en rekenen (boven)gemiddeld zijn. Dat blijkt uit de Drentse Onderwijsmonitor 2016 en voorgaande edities. Hoe komt dat?

De bevindingen uit de Drentse Onderwijsmonitor en van de Onderwijsinspectie (De Staat van het Onderwijs, onderwijsverslag 2014/2015) waren voor de Regiegroep Drentse Onderwijskwaliteit aanleiding om Trendbureau Drenthe te vragen aanvullend onderzoek te doen. Het doel was om meer te weten te komen over het verloop van het adviestraject en factoren die hierbij een rol spelen en om meer inzicht te krijgen in het verloop van de onderwijsloopbaan in het voortgezet onderwijs.

In november 2016 is er een enquête afgenomen onder ouders van eerstejaars vo-leerlingen¹ en zijn diepgaande analyses gedaan op leerlinggegevens die hiervoor zijn opgevraagd bij DUO². Deze onderzoeken leverden onder andere de volgende bevindingen op:

- Schooladviezen in Drenthe zijn lager dan verwacht op basis van taal- en rekenprestaties op de basisschool en vaker onder het toetsadvies dan landelijk (zie hoofdstuk 2).

- De overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs wordt ervaren als een grote overgang (zie hoofdstuk 3).
- Veel leerlingen zitten in het derde leerjaar onder het adviesniveau van de basisschool (zie hoofdstuk 4).

Naast deze vormen van kwantitatief onderzoek, was er behoefte om met leerkrachten en ouders in gesprek te gaan. Wat is het verhaal achter de cijfers? We nodigden ouders uit voor een gesprek (mei/juni 2017)³ en organiseerden 3 bijeenkomsten met het basis- en voortgezet onderwijs (november 2017)⁴. We vroegen of bovengenoemde onderzoeksuitkomsten werden herkend, of er sprake is van een probleem en wat er gedaan zou kunnen worden om de huidige situatie te verbeteren. Dat heeft geresulteerd in een reeks van ideeën en initiatieven die, afhankelijk van de school en regio, al opgepakt worden of zouden kunnen worden opgepakt.

We willen alle deelnemers aan de bijeenkomsten bedanken voor het delen van hun expertise en ervaringen, het inbrengen van ideeën en het kritisch meedenken.

De boodschap aan het onderwijsveld is 'doe er je voordeel mee' en ga aan de slag met ideeën die aanspreken en bruikbaar lijken. Datzelfde geldt voor ouders, gemeenten en provincie.

¹ Rapport 'Van schooladvies naar schoolkeuze, ouderpeiling 2016'

² Rapport 'Drentse Onderwijsmonitor 2016'

³ De gesprekken/diepte-interviews vonden plaats in Assen, Emmen en Westerbork. In totaal hebben we 11 ouders gesproken.

⁴ De bijeenkomsten vonden plaats in Assen, Emmen en Meppel. Hierbij waren 60 personen aanwezig. Tot de deelnemers behoorden groep-8-leerkrachten / ib-ers / directeurs basisonderwijs en docenten / onderbouwcoördinatoren / zorgcoördinatoren / directeurs voortgezet onderwijs in de provincie Drenthe

2. Schooladviezen Drenthe lager dan verwacht: zijn scholen en ouders realistisch of te behoudend?

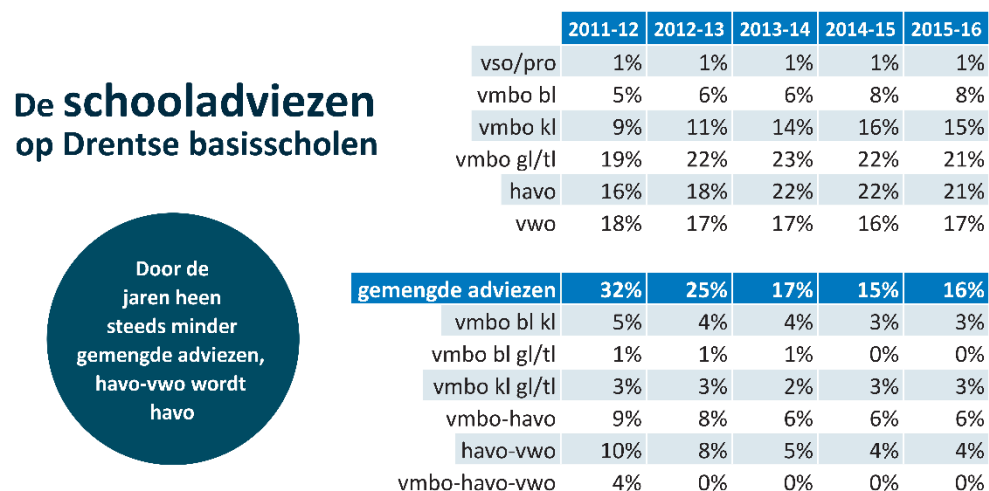
2.1 Wat zeggen de cijfers?

Sinds schooljaar 2014/15 is het advies van de basisschool leidend en baseren scholen voor voortgezet onderwijs de toelating van leerlingen op dit advies. Na het schooladvies volgt nog een eindtoets. Als een leerling de eindtoets beter maakt dan verwacht, moet de basisschool het schooladvies heroverwegen. De basisschool kan ervoor kiezen het schooladvies aan te passen, maar dit hoeft niet. Al een aantal jaren zien we dat Drentse scholen relatief vaker naar het vmbo en minder vaak naar het vwo doorverwijzen dan scholen in Nederland dat doen.

Schooladviezen op Drentse basisscholen

De volgende figuur laat de adviezen over de afgelopen 5 jaren zien.

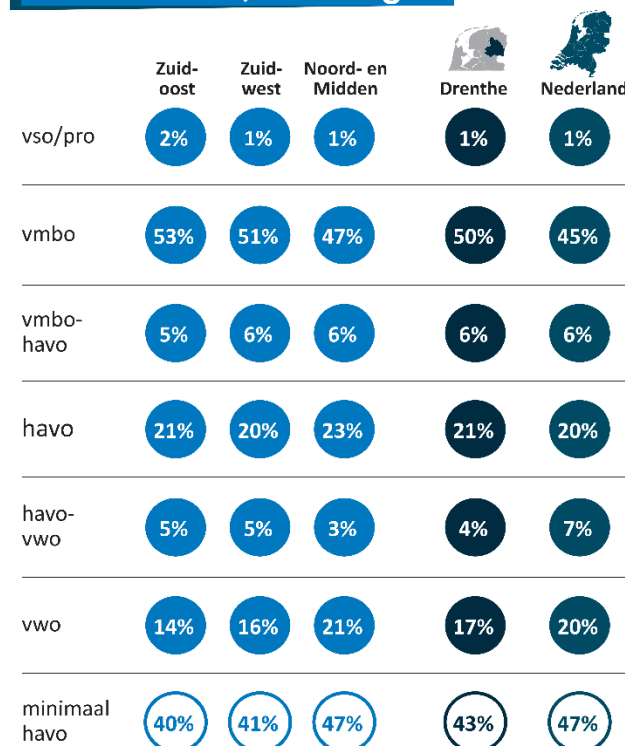
Figuur 1

Hoe de schooladviezen in 2016 verschillen per Drentse regio⁵ en zich verhouden tot de landelijke doorverwijzingen, maakt de volgende figuur zichtbaar.

Figuur 2

De schooladviezen vóór de eindtoets, naar regio

Bron: Drentse Onderwijsmonitor 2016

⁵ Zuidoost: Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen

Zuidwest: De Wolden, Hoogeveen, Meppel, Westerveld

Noord en Midden: Aa en Hunze, Assen, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo

Schooladvies versus toetsadvies

De Drentse Onderwijsmonitor verzamelt ook de taal- en rekenprestaties als onderdeel van het leerling- en onderwijsvolgsysteem. De lagere schooladviezen kunnen natuurlijk gebaseerd zijn op minder goede prestaties en capaciteiten van Drentse leerlingen. Dat zien we niet terug in resultaten van de toetsen die onderdeel zijn van het leerling- en onderwijsvolgsysteem (LOVS) van CITO. Al jaren zien we dat leerlingen in Drenthe gemiddeld genomen goed presteren op de toetsen, (ver) boven of op de landelijke norm.

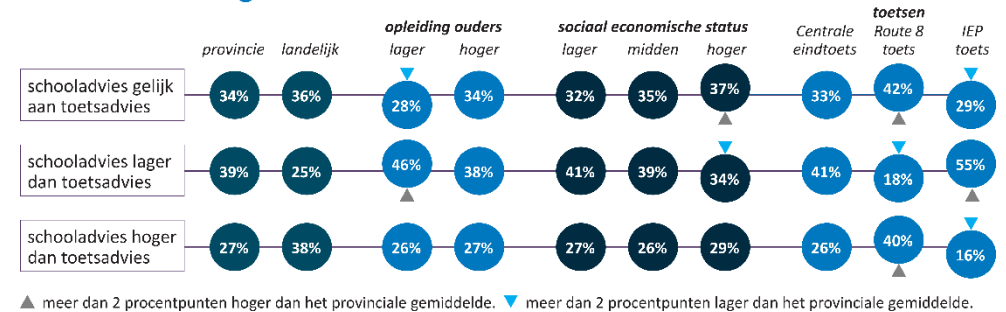
Bij het geven van een schooladvies kijkt een leerkracht, naast de vaardigheden op taal en rekenen, ook naar studievoordigheden, houding en gedrag en motivatie van de leerling. De gezinssituatie, sociaal economische status en het opleidingsniveau van de ouders blijken soms ook, bewust of onbewust, te worden meegenomen in het advies. Na het schooladvies volgt een advies op basis van de eindtoets. Deze toetsen meten cognitieve vaardigheden en inventariseren soms ook studievoordigheden.

De volgende figuur laat zien dat het schooladvies in Drenthe veel vaker lager is dan het toetsadvies. Vier op de tien schooladviezen in Drenthe zijn lager dan het latere toetsadvies. Voor heel Nederland valt een kwart van de adviezen lager uit.

De figuur laat zien dat de IEP-toets vaker hoger uitvalt dan het schooladvies. De ROUTE 8-toets valt vaker lager uit. Het lijkt in die zin nogal uit te maken welke toets je gebruikt. Toch verklaart dit niet waarom, vergeleken met Nederland, in Drenthe het schooladvies veel vaker lager uitpakt dan het eindtoetsadvies (Drenthe: 39% en Nederland: 25%).

Figuur 3

Schooladvies vergeleken met toetsadvies

Bron: Drentse Onderwijsmonitor 2016

We vroegen ouders van eerstejaars vo-leerlingen naar hun ambitieniveau ten aanzien van de schoolloopbaan van hun kind. We legden de volgende vraag voor: "Welke opleiding wilt u dat uw kind minimaal afmaakt?"

26% geeft aan dat het niet uit maakt welke opleiding hun kind minimaal afrondt.

De boodschap van deze groep ouders is: "Het gaat erom dat mijn kind gelukkig is, dus ik wil dat hij een opleiding doet waar hij zich thuis voelt. Het niveau maakt niet uit."

Figuur 4

Bron: Drentse Onderwijsmonitor 2016

2.2 Wat zeggen professionals en ouders?

Wordt het herkend?

Vergeleken met Nederland waren de schooladviezen in Drenthe in 2015-16 veel vaker onder het toetsadvies. Deze cijfers doen vermoeden dat er behoudend geadviseerd wordt.

Professionals vinden voorzichtige advisering moeilijk te rijmen met hoge afstroom op het voortgezet onderwijs

De reacties zijn wisselend. Een deel van de professionals herkent zich niet in het beeld dat er behoudend geadviseerd wordt (in Drenthe vallen relatief veel toetsadviezen hoger uit dan het eerdere schooladvies vergeleken met landelijk). “Als je ziet dat er nog veel leerlingen af moeten stromen in klas drie, dan is dat helemaal niet behoudend.”

Ouders herkennen voorzichtige insteek bij andere ouders wat vervolgonderwijs betreft. Lagere schooladviezen in vergelijking tot toetsadvies verrast hen wel.

Dat de schooladviezen in Drenthe opvallend vaker onder het toetsadvies liggen dan landelijk, verrast ouders enigszins. Deelnemende ouders herkennen de voorzichtige insteek van sommige ouders rond schooladviezen. Zij noemen hierbij woorden als: “bescheiden”, “doe maar normaal”, “generatieverhalen herhalen zich” (de ouder heeft een bepaalde opleiding gevolgd, dat is ook goed genoeg voor het kind), “Veenkoloniaal”.

Achtergrond speelt in sommige gevallen wel een rol - ingesleten patronen

Een aantal professionals geeft aan dat de thuissituatie (en indirect opleiding van ouders) wel meespeelt in advisering, maar niet het enige is waarnaar gekeken wordt. Een enkeling spreekt hardop uit dat bepaalde patronen er onbewust in kunnen slijten. “Je weet niet altijd bewust welke afweging je maakt. Kom daar maar eens achter. Ik denk dat ik geen vooroordelen heb. Dat is niet altijd even objectief.”

In bepaalde regio’s kiezen ouders liever een school dichtbij, ook al sluit dat minder goed aan bij het adviesniveau van het kind

De nabijheid van een school lijkt soms ook bepalend voor de schoolkeuze.

Professionals uit verschillende regio’s geven aan dat ouders soms kiezen voor een vmbo-opleiding omdat er geen havo in de buurt is. Hoe vaak dit voorkomt weten we niet, maar het is in bepaalde regio’s een bekend fenomeen. “Ik ben wel benieuwd hoe groot die invloed is. Ik weet dat het héél erg speelde.”

“In Borger zit bijvoorbeeld alleen een vmbo-school en kan je havo volgen in de onderbouw. Voor havo-bovenbouw of vwo moeten kinderen 20-25 km fietsen/reizen. Het voelt voor sommige ouders veiliger om het kind dan naar de vmbo-school te doen. In Gieten speelt precies hetzelfde. Eerst dichtbij, en dan pas later verderop. Dit zijn specifieke situaties voor Drenthe, waar veel plattelandsgebieden zijn. Ik kan me voorstellen dat het in Zuid-Holland anders is.”

Ambitieniveau ouders speelt rol

Anderen geven aan dat het wel voorkomt dat het schooladvies toch niet wordt aangepast bij een hoger uitvallende eindtoets, omdat de ouders dat niet nodig vinden. *“Het zou kunnen dat hier in Drenthe meer naar die ouders geluisterd wordt.”* Daarnaast merken professionals op dat het vaak de ambitieuze ouders zijn die zij spreken en dat je de minder ambitieuze ouders minder ziet. Dat maakt het soms lastiger om die groep ouders ‘mee te nemen’ in een hoger advies dan verwacht.

Rol Plaatsingswijzer bij schooladvies

Op veel scholen wordt de Plaatsingswijzer⁶ gebruikt als leidraad voor het advies. In de Plaatsingswijzer worden de LOVS Cito-scores vanaf groep 6 meegenomen. De mate waarin de uitkomst van de Plaatsingswijzer een stempel drukt op het schooladvies varieert. *“Bij ons wordt er ook niet alleen naar de Plaatsingswijzer gekeken. We gaan met alle bovenbouwleerkrachten de leerling bij langs: wat zien we nu eigenlijk?”*

Voor ouders komt het soms als een verrassing dat prestaties van vóór groep 8 worden meegewogen bij het (voorlopig) schooladvies. Dat pakt soms nadelig uit. Sommige kinderen ontwikkelen zich nog sterk in de hogere groepen. Ouders geven aan dat toetsresultaten gebruikt zouden moeten worden om te kijken waar je kind op dat moment staat en niet moeten bepalen wat je kind eind groep 8 voor vervolgonderwijs aan kan.

Onder druk ouders soms advies aangepast

Leerkrachten voelen zich soms, met name door hoger opgeleide ouders, onder druk gezet een hoger schooladvies af te geven. Soms wordt hierin ook meegegaan.

Is het een probleem?

Ouders en professionals geven aan dat de lagere schooladviezen (in relatie tot de hoger uitvallende toetsadviezen en adviezen in Nederland) in Drenthe een probleem kunnen zijn.

Je haalt niet uit een kind wat erin zit

Aanwezige ouders zijn het er over eens dat kinderen te kort wordt gedaan, wanneer ze te laag worden geadviseerd: *“je haalt niet uit het kind wat erin zit.”* Over het algemeen is er bij de ouders die we hebben gesproken erg veel vertrouwen in het advies van de school. Dit bleek ook al eerder uit onderzoek naar de ervaringen van ouders met het adviestraject in groep 8 op Drentse basisscholen.⁷

Dichtstbijzijnde school bepaalt schooltype: gemiste kans!

Als ouders kiezen voor de dichtstbijzijnde school met als consequentie dat hun kind in het vo onder het adviesniveau start, wordt dat zowel door professionals als ouders bijzonder jammer gevonden en als gemiste kans gezien. In het verlengde daarvan wordt het belang van de nabijheid van verschillende onderwijsvormen genoemd. De Drentse Onderwijsmonitor 2017 vermeldt de gemiddelde afstand tot een vo-school op wijkniveau. De gemiddelde afstanden lopen zeer uiteen.

“Dit is toch de houding/tendens in bepaalde bevolkingsgroepen, ook bij leerkrachten. Veilig, vertrouwd. Je kunt daar alles van vinden, maar Zuidoost-Drenthe, dat is toch een ander gebied, dat is niet te vergelijken. Wij hebben ook een heel lage verwijzing naar het voortgezet speciaal onderwijs, omdat ouders kinderen in het dorp houden en niet met zo’n busje naar elders laten vervoeren. Zorgleerlingen worden dus in het dorp opgevangen. Dit [houding] veranderen krijg je niet 1,2,3 voor elkaar. Met name in de communicatie van leerkracht naar ouders, kunnen we dit rechtzetten.”

⁶ www.plaatsingswijzer.nl

⁷ Van schooladvies naar schoolkeuze, ouderpeiling 2016.

Lager ambitieniveau ouders werkt soms aanstekelijk

Een lager ambitieniveau bij sommige ouders wordt wel als probleem gezien en blijkt volgens enkele professionals iets waar je soms ‘ongemerkt’ als leerkracht in mee kunt gaan. *“Wat wij daaraan kunnen doen, is dat wij ons daar meer bewust van zijn. En dat we bij kinderen proberen de ambitie wat meer op te krikken. Grote kans dat leerkrachten die lage ambitieniveaus ook gaan overnemen. Als je dat wilt veranderen, dan moet je meer focus leggen op wat het kind wél kan.”*

Wat zou je (nog meer) kunnen doen?

Verwachtingsmanagement: voorlopig advies eerder geven

Het moment waarop het voorlopig advies wordt gegeven, verschilt nogal per school. Ouders worden graag in een eerder stadium (i.i.g. vanaf groep 7) betrokken bij de mogelijkheden van hun kind en horen graag het niveau waarop hun kind lijkt af te koersen.

Is het een kwestie van verwachtingsmanagement? Over het algemeen zijn de leerkrachten het erover eens dat er vanaf groep 6 al een aardig beeld bestaat over wat het kind straks aan kan op het voortgezet onderwijs en je het gesprek op verschillende manieren aan kunt gaan. Eind groep 7 wordt er op veel scholen al een pré-advies gegeven, maar dit gebeurt niet overal.

“Je kunt met kinderen bespreken: ‘als jij naar havo of vwo wilt, dan wordt er een zelfstandige werkhouding van jou verwacht’. Ik heb voorheen wel zulke gesprekken gevoerd.”

Zowel school, kinderen als ouders kunnen nog bewuster bezig zijn met het nadenken over de overgang tussen het primair en voortgezet onderwijs. Al vanaf de bovenbouw kan naar deze overgang worden toegewerkt.

Niet te vroeg etiket op kinderen plakken

Vanuit het basisonderwijs wordt gewaarschuwd niet te vroeg een etiket op een kind te plakken, waardoor de af te leggen route van het kind al bij voorbaat is ingevuld. *“We moeten nu al een uitstroomprofiel maken als de kinderen in groep drie zitten. Met de verwachte uitstroom in vo. Dat moet van de inspectie. Dat is een selffulfilling prophecy. Dat vind ik héél erg.”*

De communicatie over het hele adviestraject kan beter

Ouders zouden nog beter kunnen worden voorgelicht over het adviestraject. Bijvoorbeeld dat heroverwegen móet als de toetsscore hoger uitvalt dan het schooladvies en aanpassen mag. *“We zouden het misschien duidelijker, eenduidiger uit kunnen leggen.”*

Vo-scholen krijgen de uitslagen van de toetsscores niet, maar mogen daar bij aanpassing van het advies wel om vragen (als onderbouwing van het herzien advies). Ook als de leerling is aangemeld voor een speciale onderwijsrichting zoals TTO (tweetalig onderwijs), mag de vo-school de toetsscore opvragen en laten meewegen. Het onderwijsniveau (bijvoorbeeld havo) staat dan niet ter discussie, wel het tweetalig onderwijs. Niet alle ouders zijn hiervan op de hoogte.

Voorlichting ouders over verloop laatste schooljaar basisschool

Ook zouden ouders van leerlingen in groep 7 al bij aanvang van het schooljaar voorgelicht kunnen worden dat in groep 8 het schooladvies en de -keuze in de eerste helft van dat schooljaar plaatsvinden. *“Dat jaar is dus zo voorbij.”*

Kennis basisschoolleerkrachten over onderwijstypes vo verbreden

Veel van de groep-8-leerkrachten geven aan meer te willen weten over de verschillende onderwijsrichtingen waarnaar ze doorverwijzen. Wat is het verschil tussen een basisberoeps- en kaderberoepsopleiding en hoe leg je dat ouders en leerlingen uit? Ouders denken dat het, met name voor jongere en minder ervaren leerkrachten, goed zou zijn meer achtergrondinformatie en gevoel te krijgen bij de

verschillende opleidingen. Minder ervaren leerkrachten zouden ook meer begeleiding mogen krijgen bij het geven van adviezen.

Informereren en bewust maken van lagere adviezen en de consequenties daarvan

Vooraf uit de hoek van de ouders wordt gesteld dat aandacht voor een (te) voorzichtigte insteek van ouders en leerkrachten belangrijk is. Het is een kwestie van informeren en bewustmaken. Ook aandacht in de media helpt daar volgens hen bij.

‘Voordeel van de twijfel’ bij schooladvies? Ouders staan hier verschillend in.

Ouders waarmee we gesproken hebben vinden dat kinderen vaker het voordeel van de twijfel zouden moeten krijgen en een bepaald niveau zouden moeten kunnen proberen. Er zou een collectieve mindset moeten komen dat afstromen niet erg is, zolang je het geprobeerd hebt en er niet meer blijkt in te zitten. *“Afstromen betekent niet dat je dan faalt. Dat moet in de hoofden van volwassenen en kinderen gaan zitten.”* Vanuit het onderwijs wordt hier overigens in veel gevallen anders over gedacht. Docenten wijzen op de impact van afstroom. We weten overigens uit de ouderpeiling van 2016 dat er ook ouders zijn die liever willen dat hun kind een niveau lager starten met de verwachting dat het dan niet op de tenen hoeft te lopen.

‘Voordeel van de twijfel’ bij schooladvies? Professionals: dat hangt van het kind af.

Hierover zijn professionals het eens. Kinderen die veel succeservaringen nodig hebben kan je beter voorzichtiger adviseren. Kinderen die meer uitdaging nodig hebben of *‘uit de luie stand’* gehaald moeten worden, moet je activeren met het voordeel van de twijfel.

“Afstromen doet heel veel met kinderen, het demotiveert, kinderen staan er negatiever in. Er zijn zoveel routes om ergens te komen.”

Voer gesprekken met de kinderen ‘Wat vind je leuk en waar ben je goed in?’

Een aantal ouders oppert het idee in groep 8 gesprekken aan te gaan met kinderen over hun interesses, waar ze goed in zijn, waar ze aan willen werken, wat ze later willen worden (als voorloper op de latere loopbaanoriëntatie en interesse traject ter voorbereiding van profielkeuze in vo). Het basisonderwijs kan ouders hierbij betrekken. Ouders geven aan ook zelf hierover het gesprek met hun kinderen te moeten voeren.

Idee ouders over aanvraag onafhankelijke second opinion vindt geen bijval bij leerkrachten

Ouders noemen dat het voor ouders en leerkrachten handig zou zijn als er een onafhankelijke second opinion aangevraagd zou kunnen worden, bij twijfel of wanneer school en ouders het niet eens zijn. Professionals uit het onderwijs vinden dit over het algemeen geen goed idee. Met een second opinion zou er alleen naar de cijfers gekeken worden, terwijl zaken als houding en gedrag ook een rol spelen. Tevens vinden zij dat het contact met het voortgezet onderwijs moet blijven plaatsvinden via het basisonderwijs. Ouders zouden niet zelf rechtstreeks contact moeten opnemen met het vo.

Een andere optie die ouders aandragen is het kind bij twijfel en wanneer ouder en school het niet eens zijn over het adviesniveau een toelatingsgesprek te laten voeren. Nadeel is wel, zo geven zij zelf aan, dat dit valt of staat met ‘kritische’ (betrokken, goed geïnformeerd) ouders.

Na het schooladvies volgt nog een eindtoets. Wat vinden professionals en ouders hiervan?

Over het afnemen van een eindtoets na het schooladvies, zijn de meningen verdeeld. Tegenstanders menen dat kinderen minder gemotiveerd zijn en de toets niet meer serieus nemen. Anderen vinden dat dat ook weer wat zegt over de motivatie van de leerlingen.

Een aantal professionals uit het voortgezet onderwijs vult aan dat de overheid met deze volgorde (schooladvies leidend en toets als back-up) leerlingen meer kansen wilde geven, maar dat dat niet gelukt is. Anderen menen dat het afstroom in de hand werkt omdat “je met de toets in je handen hoger mag beginnen.”

De keuze van de eindtoets blijkt soms ook te worden ingegeven door de hoogst mogelijk verwachte opbrengst. Voorgaande jaren waren de verschillen in uitkomsten van eindtoetsen (CET, IEP en ROUTE8) aanleiding voor de minister om de toetsleveranciers opnieuw naar de normering van de toetsen te laten kijken.

Ouders vinden het niet altijd begrijpelijk dat er binnen het basisonderwijs verschillende toetsen worden gebruikt. Bijvoorbeeld de LOVS-toetsen van Cito en een eindtoets van een andere leverancier.

wordt de wens van ouders meegenomen en wordt misschien te snel meegegaan in lagere ambities bij ouders en kind. Met name in Zuidoost Drenthe zou dit kunnen spelen.

Ouders die aan de gesprekken deelnamen waren verrast dat het schooladvies in Drenthe veel vaker onder het toetsadvies uitkomt. Zij hechten veel waarde aan het advies van de basisschool. Lagere ambities bij ouders en kinderen herkennen ouders wel, met name in zuidoost Drenthe.

Zowel professionals als ouders geven aan dat het wel een probleem is als leerlingen onder hun niveau starten in het voortgezet onderwijs. *“Je haalt niet uit het kind wat erin zit.”*

2.3 Conclusie

Een groot deel van de professionals uit het basisonderwijs waarmee is gesproken, herkent zich in eerste instantie niet in de (te) lage advisering. Zij vinden zichzelf eerder realistisch dan behoudend, wijzend op de hogere afstroom die later in het voortgezet onderwijs plaatsvindt. Toch blijkt gedurende het gesprek dat bepaalde mechanismen soms zijn ingesleten. Zo wordt soms de (niet-) stimulerende thuissituatie van de leerling meegewogen in het advies,

	Idee/actie	Rol voor wie?
1.	Doe aan verwachtingsmanagement	Basisonderwijs
1a.	Geef eerder een voorlopig advies	Basisonderwijs
1b.	Geef voorlichting over het verloop van het adviestraject (vóór groep 8)	Basisonderwijs
1c.	Geef voorlichting over verloop laatste schooljaar	Basisonderwijs
1d.	Voer gesprekken met de kinderen 'Wat vind je leuk en waar ben je goed in?'	Basisonderwijs Ouders
2.	Kennis basisschoolleerkrachten over onderwijstypes vo verbreden	Basisonderwijs i.s.m. voortgezet onderwijs
3.	Geef als het kan voordeel van de twijfel bij schooladvies Kies school die beste bij je kind past. Kies niet voor dichtstbijzijnde/bekende/makkelijkste school(type)	Basisonderwijs Ouders
4.	Aandacht voor adviestraject en overgang po-vo Informereren en bewustmaken	Basisonderwijs Voortgezet onderwijs Ouders Overheid

3. Van basisschool naar voortgezet onderwijs: een grote overgang?

3.1 Wat kwam uit de ouderpeiling 2016?

Eind 2016 is er een ouderpeiling gehouden onder ouders van leerlingen die op dat moment in het eerste jaar van het voortgezet onderwijs zaten. Veel ouders gaven aan de overstap van basisschool naar voortgezet onderwijs voor hun kind groot te vinden.

“Het is een grote overgang naar de brugklas wat betreft het huiswerk, computeronderwijs en wat er allemaal nog meer op hem af komt. Ik hoop dat er meer aandacht aan besteed gaat worden.”

3.2 Wat zeggen professionals en ouders?

Wordt het herkend?

Het merendeel van de leerkrachten kan zich voorstellen dat de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs voor kinderen en ouders een grote stap is.

Sommigen menen echter dat het vooral de ouders zijn die aan de overgang en veranderingen moeten wennen. *“Ze missen hun vaste aanspreekpunt, die ze in het basisonderwijs hadden. Je zou ouders wel beter kunnen voorbereiden op de overstap naar het voortgezet onderwijs.”* (zie ook paragraaf 4.3)

Het gaat bij de grote overgang die ouders noemen niet zozeer om de grotere afstand tot school, de verschillende vakdocenten en lokalen of letterlijk de weg vinden binnen het schoolgebouw. Daaraan wennen de leerlingen vrij snel. Het heeft meer te maken met de studievoordigheden die vereist zijn, het ‘leren leren’

en ‘leren plannen’. Voor ouders is het een uitdaging balans te vinden tussen enerzijds kinderen ‘los’ laten en het ontbreken van de korte lijnen die vaak nog bij de basisschool zijn en anderzijds de begeleiding van hun kinderen en wegwijs zien te worden in bijvoorbeeld digitale boeken, software en lesmethoden.

Is het een probleem?

Zowel professionals als ouders noemen ‘de grote overgang’ een probleem als het ertoe kan leiden dat leerlingen minder snel de aansluiting vinden en minder goed presteren of zelfs afstromen door gebrek aan ‘plan- en leervaardigheden’. Alle initiatieven die eraan bij kunnen dragen dat de overgang soepeler verloopt, zijn daarom welkom. Uiteindelijk hebben leerlingen, ouders, leerkrachten en de school hier baat bij. Zowel in termen van welbevinden als onderwijsprestaties.

Wat zou je (nog meer) kunnen doen?

Groep-8-leerlingen laten proeven aan voortgezet onderwijs

Verschillende bestaande initiatieven worden genoemd, zoals:

“In Meppel gaan A-leerlingen in het Cito-volgsysteem ‘Op tournee’. Zij gaan dan één keer per week naar het voortgezet onderwijs en krijgen daar een aangepast programma.”

Ook wordt het ‘jouw school, mijn school’ project genoemd, waarbij alle groep-8-leerlingen een vo-school bezoeken en lessen volgen. Ouders vinden dat ieder kind die kans moet krijgen, ongeacht het adviesniveau.

Soms wordt een programma voor een selecte groep aangeboden, bijvoorbeeld aan leerlingen met vwo-advies (Plusklassers) die een aantal weken vakken als filosofie en geschiedenis krijgen op het voortgezet onderwijs. Daarnaast wordt het ‘gouden handjes’ project genoemd, waar groep-8-leerlingen regelmatig op het vmbo

komen kijken. Ook vanuit het praktijkonderwijs zijn trajecten gestart waarin alle leerlingen die in aanmerking komen voor dit type onderwijs een aantal keren meedraaien.

Vanuit het voortgezet onderwijs geeft een aantal professionals aan graag een module in groep 8 te willen verzorgen: 'wij gaan volgend jaar naar een andere school' (de werknaam is ter plekke bedacht). Dat zou volgens professionals uit het basisonderwijs mooi in de tweede helft van groep 8 kunnen gebeuren ('lege periode'). Al blijken er ook al wel dergelijke initiatieven te bestaan zoals 'op naar het vo'.

"Dit soort initiatieven, dat begint vaak ook met: mensen daar in kennen. En als je elkaar gezien hebt, dat je elkaar daarna dan weer spreekt."

Inzet vo-leerling als ervaringsdeskundige

De ervaringen van eerstejaars vo-leerlingen zijn leerzaam voor zowel het voortgezet als basisonderwijs. Een docent komt met het idee om leerlingen voor het vak Nederlands in groepjes een presentatie te laten maken: 'mijn 10 tips om goed te starten volgend jaar'. De tips kunnen ze presenteren aan groep-8-leerlingen en hun leerkrachten. Op dit moment wordt dat soms al gedaan door bepaalde groepen leerlingen (bijv. gymnasiasten), maar je zou van alle leerlingen hun verhaal willen horen.

Ook tijdens informatie-avonden worden leerlingen ingezet als ervaringsdeskundige op het voortgezet onderwijs. Een groep-8-leerkracht vertelt op verschillende momenten in het brugklasjaar (vlak voor iedere vakantie) een paar kinderen te vragen hoe het gaat. *"Het opvallendste is dat ze allemaal noemen als extreemste verandering: het huiswerk, waar ze zoveel tijd mee bezig zijn. Dat is zo'n enorme investering in vergelijking met wat ze in groep acht doen. Hoe maak je die overgang beter?"*

Het huiswerk wordt zowel door basisschool als voortgezet onderwijs als grote overgang gezien. Vanuit de vo-hoek klinken ook geluiden dat er nóg meer stilgestaan kan worden bij de impact van huiswerk. *"We zouden dat ook vanuit*

onze kant kunnen bekijken: ga al die 10 minuten, kwartiertjes huiswerk eens optellen?! Ik denk niet dat de oplossing is: geef ze in groep 8 maar heel veel huiswerk." Ook het basisonderwijs ziet meer huiswerk meegeven op de basisschool niet direct als oplossing. Wat wel kan helpen is een actievare en andere invulling van de tweede helft van groep 8, met o.a. aandacht voor studievvaardigheden.

Ter plekke borrelen ideeën op om een terugkomdag te organiseren voor oud-groep-8-leerlingen. *"Lijkt me heel leuk!"*

Ook ouders noemen de terugkoppeling van ervaringen van oud-groep-8-leerlingen zeer waardevol. Het kan helpen bij de voorbereiding op en keuze voor een vo-school.

Meer samenwerking po-vo

Eventueel overleg tussen po en vo wordt in de diverse regio's in Drenthe heel verschillend ingevuld. Van eens per maand tot geen overleg of 'overleg in de pijplijn' en van meer procedureel naar inhoudelijk overleg. En overleggen die binnen een gemeentelijke LEA (Lokale Educatieve Agenda) of LOBO (Lokaal Overleg Basisonderwijs) plaatsvinden of daar los van staan.

De overleggen moeten leiden tot meer samenwerking en terugkoppeling in het onderwijs (po-po/po-vo/vo-vo). Samenwerking kan op verschillende terreinen plaatsvinden en verschillende doelen dienen. Hieronder volgt een aantal voorbeelden.

Terugkoppeling van vo naar po over voortgang leerling ('tafeltjesmiddag')

Verschillende leerkrachten noemen de zogenaamde 'tafeltjesmiddag', waarbij groep-8-leerkrachten de mentor van hun oud-leerlingen spreken. Hoe gaat het met de kinderen in de klas; wat zijn de resultaten? *"Het is een soort speeddaten. Je hebt gesprekken met verschillende mentoren. Het is heel breed, vergt een strakke organisatie, maar het is heel waardevol."* De middagen vinden één keer per jaar plaats, bij voorkeur niet te vroeg in het jaar (bijvoorbeeld januari in plaats van november omdat er dan nog niet zo veel resultaten zijn). Voordeel van een

bijeenkomst eerder in het jaar is dat er sneller op ontwikkelingen van het kind ingespeeld kan worden.

Doorgaande leerlijn bewaken

Ook de doorgaande leerlijn is van belang voor een soepele overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs. Van een doorgaande leerlijn wordt gesproken als de leerstof en het onderwijsresultaat van verschillende schooltypen (primair onderwijs, voortgezet onderwijs en vervolgonderwijs) naadloos op elkaar aansluiten. Op die manier zijn er in het leerproces zo min mogelijk overlap of hiaten.

Vanuit het basisonderwijs wordt collegiale consultatie geopperd: Wat verwacht jij nou van een havo of vwo leerling? *“Weten wij over en weer wel wat er verwacht wordt?”* Dit blijkt professionals uit het vo aan te spreken; *‘Ik weet zeker dat we een aantal leraren daarvoor enthousiast krijgen.’*

Zo blijkt het bijvoorbeeld niet altijd duidelijk welke basiskennis verondersteld wordt in klas 1 voor het vak Engels. Een vo-school geeft aan dat ze met groep-8-leerkrachten om de tafel zijn gaan zitten om te bespreken aan welk niveau groep-8-leerlingen moeten voldoen. De gebruikte lesmethoden blijken heel divers. *“Basisscholen maken keuzes waarin zij zich profileren. Als je je wilt onderscheiden door veel aandacht voor programmeren, dan ga en kan je andere dingen minder doen.”* Het overleg bracht wel gelijk samenwerking tot stand tussen basisscholen onderling. *“Scholen met extra lesmateriaal voor leerlingen die meer uitdaging, nodig hebben bij Engels zeiden: ‘stuur [de leerlingen] alsjeblieft naar ons, want wij hebben extra materiaal.’”*

Uitwisseling leerkrachten po-vo (bij elkaar in de keuken kijken)

Zowel vanuit het basisonderwijs als het vo wordt positief gereageerd op het ‘bij elkaar in de keuken kijken’. *“Dat was hartstikke leerzaam.”* Tussen sommige po- en vo-scholen zijn al uitwisselingen van leerkrachten (of plannen daartoe), zonder dat er geldstromen over en weer gaan. *“Onze mensen (op de basisschool) zijn ook*

bevoegd om vakken te geven in het vo. Voor rekenen op het vmbo worden bijvoorbeeld al basisschooldocenten aangenomen omdat het een heel ander vak is dan wiskunde.”

Eerdere initiatieven zijn soms ook gesneuveld omdat het organisatorisch voor problemen zorgde. *“We kregen te maken met gigantische lesuitval.”* Niet binnen elke school wordt er ruimte geboden voor uitwisseling. Dit vindt soms ook op eigen initiatief en op een vrije dag plaats.

Ook ouders noemen ‘meeloopstages’ of uitwisseling in het po-vo over en weer als goed initiatief.

Continuïteit samenwerkingsinitiatieven waarborgen

Er zijn veel initiatieven geweest die weer zijn doodgebloed (bijvoorbeeld als gevolg van het wegvallen van bestaande overleggen po-vo of financiële problemen). Een leerlingcoördinator in het vo-vertelt: *“Vorig jaar hebben we basisscholen de mogelijkheid gegeven om die leerlingen, die nog wat twijfelen, te laten meedoen met een meeloopdag. We hebben één pilot gedraaid met een groep-8-leerkracht en zijn klas. Ik zou dan ook een paar modules les gaan geven bij die basisschoolklas. Dat laatste is er nooit van gekomen.”*

Aandacht voor studievoordigheden

Op de basisschool speelt het leren plannen al vanaf de onderbouw een rol en hangt er een planbord in de klas. Studievoordigheden zijn ook verweven in de lessen, maar kinderen worden, afhankelijk van hun cognitieve vaardigheden voor taal/rekenen, hierin in meer of mindere mate losgelaten. Zelfstandig leren werken is hierbij van belang, maar - evenals bij het plannen - altijd onder supervisie en bijsturing.

Dat betekent niet dat een leerling op het voortgezet onderwijs van meet af aan zelfstandig kan werken. Het puberbrein is daar ook niet klaar voor. *“En wanneer kun je dat verwachten van een leerling? In feite kun je dat pas op je 25e écht.”*

Daarvoor kunnen je hersenen dat niet aan.” Ook leerlingen die de basisschool met gemak hebben doorlopen, moeten opeens aan de bak. *“Het is voor ons dan een grote uitdaging om ze te leren hoe ze woordjes moeten leren.”*

In het voortgezet onderwijs is er voor hulp bij studievoordigheden een belangrijke rol voor de mentor weggelegd. Door na te bespreken, feedback te geven op toetsen. Aan kinderen te vragen: hoe heb je dat aangepakt? Verder is er één of meer lessen voor studievoordigheden (service-uur/mentorstudieles), waar ze tips en tools krijgen. Soms zijn het klassikale en verplichte uren, soms facultatief voor bepaalde leerlingen- in overleg met ouders.

Is bij het vo duidelijk wat het basisonderwijs aan studievoordigheden doet en vice versa? Wat verwacht je van elkaar (po-vo) voor wat betreft aandacht en sturing? Ook hiervoor zouden basis- en voortgezet onderwijs vaker van gedachten kunnen wisselen, is de eigen conclusie. Ouders zouden dit toejuichen: *“Nu wordt er naar elkaar gewezen. ‘wij bereiden niet voor op het vo’ en ‘wij gaan ervanuit dat kinderen oud genoeg zijn om ... te kunnen.’”*

Moet je leerlingen in groep 8 bijvoorbeeld leren met een agenda om te gaan? Als dit zo is, doe het dan heel consequent en hou in de gaten hoe kinderen dat doen. Ouders geven aan dat deze tegen het einde van het schooljaar vaak bijna ‘leeg’ terugkomt. Aanschaf heeft in hun ogen dan geen zin.

Hoe ver moet je gaan in het begeleiden van leerlingen op het voortgezet onderwijs. Wanneer kan of moet je ‘loslaten’? Wanneer mag je ervanuit gaan dat zij geheel zelfstandig dingen aankunnen? Is de overgang van het vo naar hbo of universiteit niet net zo groot? Vo-leerkrachten vragen zich dit hardop af. *“Nemen wij bijvoorbeeld havo-5-leerlingen die een werkstuk niet inleveren niet te veel bij de hand door hen drie keer te vragen waar het blijft. In het hbo werkt het ook niet op die manier.”*

Differentiëren en personaliseren in het voortgezet onderwijs

Basisschoolleerkrachten geven aan dat zij lesgeven op meer niveaus (instructie-afhankelijke / -gevoelige /-onafhankelijke kinderen) en denken dat het ontbreken van deze differentiatie in het voortgezet onderwijs een rol speelt bij de grote overgang die ervaren wordt. Een aantal docenten in het voortgezet onderwijs geeft aan dat er soms te strikt vastgehouden wordt aan de lesmethode. Leerkrachten zouden daar vaker van af kunnen wijken als een klas verder of minder ver is.

Vo-leerkrachten geven aan dat differentiëren in het onderwijs wel grenzen heeft. Gebruik van technologische hulpmiddelen zoals IT-systemen, datasets en analytische software maken differentiëren en gepersonaliseerd leren mogelijk. Het volgen van leervorderingen wordt gemakkelijker. Het vraagt om flexibiliteit van docenten en systemen, waarvan niet altijd sprake is. *“Het vo is soms star, met docenten en roosters.”*

Er is aan de andere kant wel meer mogelijk dan veelal wordt toegepast, zoals leerling-afhankelijke toetsen en het volgen van vakken op verschillende niveaus. Differentiëren betekent ook, wat sommige vo-docenten betreft, werken met een certificaat-systeem of maatwerkdiploma. Dat werkt motiverend, zowel voor de leerling als voor de school. Nu krijgt een vmbo-tl leerling die 5 vakken op havo-niveau volgt en 1 op tl-niveau, een tl-diploma. *“Met een certificaatsysteem ga je veel meer denken in kansen en dat is wel wat wij willen.”*

Er zijn ook vo-leerkrachten die menen dat er met de toewijzing naar onderwijstypen (vmbo-havo-vwo) al genoeg gedifferentieerd is en dat ‘gelijkgestemden’ al bij elkaar in de klas zitten.

Gedifferentieerd onderwijs

Gedifferentieerd onderwijs heeft te maken met een klein aantal verschillende en vooraf vastgestelde leerroutes. Deze leerroutes hebben hetzelfde leerdoel, maar variëren van elkaar in aanpak en niveau. Op die manier sluit het lesmateriaal beter aan op de niveauverschillen in de klas. Bij een gedifferentieerde aanpak deelt een docent zijn klas doorgaans in groepen in. Na een klassikale les, waarbij de theorie en/of instructie voor iedereen hetzelfde is, werken de leerlingen in hun groepje verder aan oefeningen en opdrachten, die qua moeilijkheidsgraad en aanpak het beste bij hun niveau passen.

Gepersonaliseerd leren

Gepersonaliseerd leren gaat een stapje verder dan differentiëren. Bij deze onderwijsvorm ligt de focus namelijk op individuele leerroutes. Op basis van formatieve toetsresultaten – bijvoorbeeld met behulp van een diagnostische instaptoets – bepaalt de docent een aantal keer per schooljaar op welke manier een leerling de komende tijd het beste verder kan leren. Op deze manier krijgt iedere leerling een eigen, gepersonaliseerde leerroute. Daarna bepaalt de leerling (in meer of mindere mate) doorgaans zelf hoe en in welk tempo hij zijn leerroute doorloopt.

Vanuit het vo-onderwijs klinken geluiden dat het aanbieden van meer gepersonaliseerd onderwijs ook een item is waar ze mee bezig zijn. *“Dat werkt motivatie in de hand. Sommige kinderen kunnen verwerkingsopdrachten maken zonder uitleg, terwijl anderen nog extra uitleg nodig hebben. Dat helpt om leerlingen met een andere focus te laten werken.”*

Ouders noemen de meer gedifferentieerde aanpak in het basisonderwijs als positief punt en zouden dat ook meer in het voortgezet onderwijs terug willen zien. *“Kinderen krijgen nu in het vo vaak nog op eenzelfde manier les, ongeacht verschil in niveau.”*

Aandacht voor werking puberbrein / Verschillen jongens – meisjes

Jongens stromen vaker af dan meisjes. Op Drentse vo-scholen volgt bijna 4 op de 10 jongens in leerjaar 3 een opleiding onder of aan de onderkant van het adviesniveau. Voor meisjes is dit ongeveer een kwart (Drentse Onderwijsmonitor 2016)

“Jongens komen op de basisschool heel ver met: we zijn bij de les. En dan [op vo] moet er ineens gestudeerd worden. Als je niet leert studeren, dan is het ‘gewoon opletten in de les’, ‘het erbij zijn’ niet goed genoeg meer. Ik denk dat jongens op zo’n Cito of IEP-toets makkelijker een goede score kunnen halen zonder studievaardigheden te ontwikkelen, en dan later afstromen.”

Ook in het voortgezet onderwijs heeft de motivatie van jongens de aandacht (middels studiedagen e.d.) *“Leerlingen kunnen wel dingen op de plaats (niveau) waar ze zitten, maar het is wel medebepalend hoe ze aangesproken worden.”*

Ouders benoemen ook de verschillen tussen jongens en meisjes. *“Jongens willen hun best wel doen als zij een leerkracht hebben waar ze tegenop kijken, die ze ‘tof’ vinden. Als die klik er minder is, zullen ze er minder hard voor lopen. Dat geldt bij jongens nog meer dan voor meisjes, die hun motivatie meer uit het vak zelf halen. Jongens missen te vaak rolmodellen, mannen voor de klas die aansluiting bij de kinderen hebben.”*

Vanuit het basisonderwijs komt het voorstel meer aandacht te besteden aan het puberbrein. Het bewust worden van de werking van het puberbrein zou leerkrachten en leerlingen kunnen helpen beter te presteren en efficiënter te leren.

Tijd tussen eindtoets en zomervakantie beter benutten

Een schoolbestuurder geeft aan dat scholen de periode tussen eindtoets en zomervakantie heel verschillend invullen. *“Er zijn leerkrachten die in een hele andere versnelling gaan nadat de toetsen zijn geweest. Dan staat de*

afheidsmusical centraal. Dat is een periode die in sommige gevallen een andere invulling zou kunnen krijgen. Po en vo zouden deze periode kunnen gebruiken om meer samen te werken.” Leerkrachten uit het basisonderwijs geven aan het een goed moment te vinden om bijvoorbeeld vakdocenten Engelse les te laten geven op de basisschool, om zo de niveaus voor Engels meer op één lijn te krijgen. De laatste weken/maanden voor de zomervakantie is overigens wel de drukste periode voor leerlingen en docenten in het vo, zo vlak voor het eindrapport en de overgang naar een volgend schooljaar.

Ouders zien in de wat rustiger periode na de eindtoets in groep 8 een kans om juist aandacht aan vakken te besteden die doorgaans meer in de ‘verdrukking komen. Bijvoorbeeld meer culturele/creatieve vakken (muziek, koken, etc.), met geld leren omgaan (*“erg belangrijk als preventie voor later”*) en meer inzetten op (sociale) vaardigheden in plaats van cognitie. Maar ook aan studievoordigheden als het omgaan met een woordenboek of atlas zou volgens hen aandacht kunnen krijgen. Door een ‘actievare’ afsluiting van groep 8, is de overgang naar het vo en opeens vol aan de bak moeten misschien ook minder groot.

Nog meer het gesprek aangaan. ‘Hoe gaat het met je?’

Ouders benoemen de in hun ogen belangrijke rol van de mentor als bewaker van het welzijn en de voortgang/prestaties van de leerlingen.

“Kinderen moeten op een nieuwe school hun plekje veroveren, nieuwe vrienden maken, ontdekken ‘wie ben ik nu eigenlijk’, terwijl de puberteit losbarst.”

“Vraag kinderen ‘waar haal jij je motivatie vandaan’. Hoe ga jij dit vak leuk vinden, hoe kunnen we je daarbij helpen? Vo moet meer tijd steken in het kind achter de cijfers.”

Niet iedere docent is volgens de ouders geschikt voor het mentorschap. Je kunt een goede docent zijn, maar geen goede mentor en andersom.

Ouders geven aan dat hier voor henzelf ook een rol ligt door gesprekken aan te gaan met hun kinderen. Bovendien zouden alle ouders standaard een gesprek met de mentor moeten hebben is hun advies. Met een verplichtend karakter voor ouders die je anders niet op school ziet. *“En dan zou je als ouder niet moeten horen ‘Wat wilt u met mij bespreken’.*

Ook in het vo wordt het belang van een goede relatie docent-leerling benoemd: *“Het begint ermee dat leerlingen voelen: jij [docent] bent oprecht geïnteresseerd in mij. Al die randzaken die zijn superbelangrijk. Belangstelling, interesse in wie jij bent.”*

Ouders nog meer informeren over praktische zaken in het vo. Wat staat hen te wachten?

De overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs is niet alleen voor kinderen een stap. Ook ouders moeten wennen aan deze nieuwe fase en wereld. Voor het ene vak heb je boeken op papier, het andere gebruikt digitale lesmethoden of gebruikt van beide wat. Ouders raken soms het overzicht een beetje kwijt. Helemaal in de beginperiode op het vo waarin zij hun kinderen nog wat meer willen begeleiden is dat lastig. Zij zouden het prettig vinden over dergelijke praktische zaken soms nog wat beter geïnformeerd te worden. Ook ervaringen van andere ouders zijn prettig om te horen. Professionals uit het voortgezet onderwijs staan hier wisselend in. De één vindt dit meer een probleem van de ouders, een ander zegt hier best wat meer rekening mee te kunnen houden (voorlichting, etc.).

3.3 Conclusie

Ouders gaven tijdens een ouderpeiling in 2016 aan dat zij de overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs een grote stap vinden. Zowel voor hun kinderen als voor henzelf. Ouders die wij tijdens latere bijeenkomsten hebben gesproken herkennen zich hierin. Ook de leerkrachten die wij gesproken hebben kunnen zich over het algemeen voorstellen dat de overgang groot is. Een aantal van hen geeft wel aan dat het vooral de ouders zelf zijn die er moeite mee zouden hebben.

Zowel professionals als ouders noemen ‘de grote overgang’ een probleem als het ertoe kan leiden dat leerlingen minder snel de aansluiting vinden en minder goed presteren of zelfs afstromen door gebrek aan ‘plan- en leervaardigheden’. Alle initiatieven die eraan bij kunnen dragen de overgang soepeler te laten verlopen zijn daarom welkom. Uiteindelijk hebben leerlingen, ouders, leerkrachten en de school hier baat bij. Zowel in termen van welbevinden als prestaties.

	Idee/actie	Rol voor wie?
1.	Alle groep-8-leerlingen laten proeven aan vo	Basisonderwijs i.s.m. voortgezet onderwijs
2.	Inzet vo-leerling als ervaringsdeskundige	Basisonderwijs (i.s.m. voortgezet onderwijs)
3.	Meer samenwerking po-vo	Basisonderwijs en voortgezet onderwijs
3a.	Terugkoppeling van vo naar po over voortgang leerling (‘tafeltjesmiddag’)	Voortgezet onderwijs i.s.m. basisonderwijs
3b.	Doorgaande leerlijn bewaken	Basisonderwijs en voortgezet onderwijs
3c.	Uitwisseling leerkrachten po-vo (bij elkaar in de keuken kijken)	Basisonderwijs i.s.m. voortgezet onderwijs
3d.	Continuïteit samenwerkingsinitiatieven waarborgen (soms betekent dat faciliteren in termen van tijd, geld, etc.)	Basisonderwijs Voortgezet onderwijs Gemeenten Provincie Rijk

	Idee/actie	Rol voor wie?
4.	Aandacht voor studievoordigheden	Basisonderwijs en voortgezet onderwijs
5.	Differentiëren en personaliseren in het voortgezet onderwijs (inclusief maatwerkdiploma)	Voortgezet onderwijs
6.	Aandacht voor werking puberbrein / Verschillen jongens – meisjes	Basisonderwijs en voortgezet onderwijs
7.	Tijd tussen eindtoets en zomervakantie beter benutten	Basisonderwijs
8.	Nog meer het gesprek aangaan. 'Hoe gaat het met je?'	Voortgezet onderwijs Ouders
9.	Ouders nog meer informeren over praktische zaken in het vo. Wat staat hen te wachten?	Voortgezet onderwijs

4. Veel leerlingen in derde leerjaar onder het adviesniveau van de basisschool

4.1 Wat zeggen de cijfers?

De helft van de derdejaars leerlingen die op een middelbare school in Drenthe zitten, volgt onderwijs op het niveau dat de basisschool adviseerde. Een vergelijkbaar aandeel zien we voor heel Nederland.

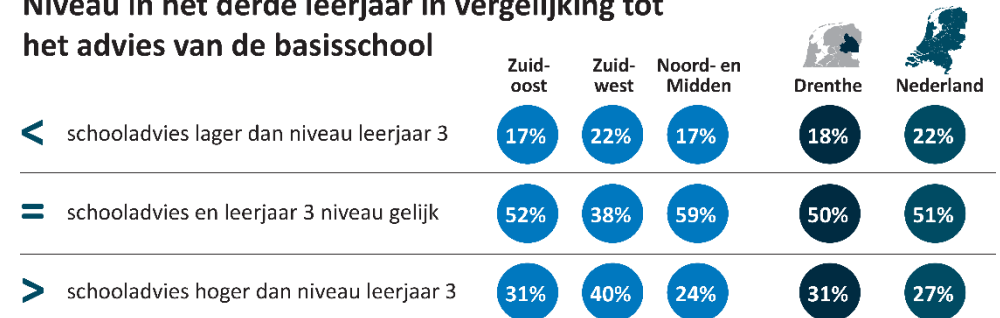
Het aandeel derdeklassers dat onder het schooladvies of aan de onderkant van het schooladvies onderwijs volgt, is bijna een derde en daarmee hoger dan landelijk⁸. Evenzo zien we dat het percentage leerlingen dat boven of aan de bovenkant van het schooladvies onderwijs volgt lager is dan landelijk.

Dus hoewel we eerder zagen dat basisscholen in Drenthe ‘voorzichtig’ adviseren, zien we ook dat er meer derdejaars vo-leerlingen in Drenthe onder het adviesniveau zitten. Opgemerkt dient te worden dat het natuurlijk best zo kan zijn dat leerlingen die in het derde leerjaar onderwijs op het schooladviesniveau volgen, méér hadden aangekund (maar niet zijn opgestroomd). Ook kan het zijn dat leerlingen in leerjaar 1 van het vo al zijn gestart onder het adviesniveau.

⁸ Wanneer een leerling bij een dubbeladvies (bijv. vmbo gt-havo) in het derde leerjaar op het laagste niveau van dit dubbel advies zit (bijv. vmbo gt), wordt dat gezien als ‘onder het adviesniveau’.

Figuur 5

Niveau in het derde leerjaar in vergelijking tot het advies van de basisschool

Bron: Drentse Onderwijsmonitor 2016

4.2 Wat zeggen professionals en ouders?

Wordt het herkend?

Sommige ouders zijn verbaasd, andere niet.

Over het algemeen zijn leerkrachten verrast door het hoge aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar onder of aan de onderkant van het adviesniveau zit.

“Ik schrik van 50%, die niet op de geadviseerde plek zit.”

Het valt op dat veel van de gesproken professionals uit basis- en voortgezet onderwijs geen zicht hebben op deze cijfers. Het basisschooladvies en de positie van de leerling in het begin van het derde leerjaar is één van de indicatoren waarop

de Inspectie toetst. Ook basisscholen zijn verplicht de vorderingen van hun oud-leerlingen in de onderbouw bij te houden.

Is het een probleem?

Zowel professionals als ouders vinden dat er zoveel mogelijk gedaan moet worden om uit een kind te halen wat erin zit. Als dat niet lukt is dat een probleem. Afstroom terwijl een leerling het eigenlijk wel in zich heeft wordt jammer gevonden.

Wat zou je (nog meer) kunnen doen?

Kies niet voor afstroom om beter te scoren op onderbouwsnelheid en bovenbouwsucces

In 2013-14 en 2014-15 bleven minder leerlingen in leerjaar 1 en 2 van het vo in Drenthe zitten, dan landelijk (Drentse Onderwijsmonitor 2016). Op zich gunstig, maar de vraag is of er eerder voor afstroom wordt gekozen.

Professionals in het vo geven aan dat er scholen zijn waar (voornamelijk in het verleden) vaak werd gekozen voor afstroom en zitten blijven nauwelijks mogelijk was. *“Als je dreigt te blijven zitten, dan stroom je af. Zittenblijven is een hoge uitzondering”.*

Het Toetsingskader van de Inspectie van het Onderwijs kan bepaalde zaken onder druk zetten, ook al is het ‘beleid’ van een school anders. *“Wij hebben [op onze school] ‘kansen bieden’ in ons DNA zitten. Wij willen dat een leerling een diploma haalt op een niveau dat bij hem/haar past. Maar als je dan vervolgens keihard wordt afgerekend op die doorstroomcijfers, dan moet je dat ook weer meenemen.”*

Ook vanuit het basisonderwijs en de groep ouders wijst men op de financieel gedreven prikkel om leerlingen zo snel mogelijk door het onderwijs te leiden.

Hiermee zou de Inspectie van het Onderwijs in haar Toetsingskader veel meer rekening mogen houden volgens professionals en ouders. Sommige criteria staan het bieden van kansen aan kinderen in de weg. *“Het lijkt alsof alles in één keer moet lukken, het moet allemaal goed. Die kans om te leren, dat gaat met vallen en opstaan. Bij de één gaat het wat eerder, bij de ander wat later. Soms moet een leerling rijpen, dat is helemaal niet erg.”*

Professionals merken op dat de ene inspecteur wel open staat voor het verhaal achter de cijfers (waarom wordt er op een bepaald criterium zo gescoord?) en de andere niet.

Een vo-docent geeft aan dat doubleren op zijn schoollocatie is toegenomen sinds de maximale verblijfsduur in het vmbo is afgeschaft (in 2012). Leerlingen in het vmbo mochten eerder maximaal 5 jaar over het vmbo doen. Dat bracht laatbloeiërs en leerlingen met (persoonlijke) problemen soms in ernstige problemen. Als een leerling bijvoorbeeld 1 keer is blijven zitten, dan moest hij of zij per se in één keer slagen bij het eindexamen. Dat systeem werkte volgens de docent afstroom in de hand. *“Dat zag je op veel niveaus gebeuren. Doubleren gebeurt nu weer meer, je kijkt naar capaciteiten en dan kan het daadwerkelijk zinvol zijn als iemand doubleert.”*

Een andere docent wijst op de risico's van afstroom wanneer er méér met het kind aan de hand is. *“Soms merk je dat het bepalend is hoe ouders hierin staan: zijn ze bereid hun kind in het gareel te houden? Als er sprake is van veel verzuim, dan weet je dat er iets aan de hand is. Afstromen is dan een heel groot risico.”*

Monitoren, analyseren en indien nodig bijsturen

Basisscholen moeten de schoolloopbaan van hun oud-leerlingen volgen. Dat is een eis van de Inspectie en daar worden scholen op afgerekend. Basisscholen moeten monitoren, zodat ze kunnen bijsturen in de advisering. Scholen voor voortgezet onderwijs zijn verplicht de resultaten van hun leerlingen t/m klas 3 door te sturen naar de basisscholen van herkomst.

Ook het verhaal achter de cijfers is belangrijk. Terugkoppeling moet *“niet alleen op papier, maar ook in gesprek. Leerkrachten worden uitgenodigd om te horen hoe hun leerlingen het doen.”*

Volgens sommige vo-professionals zou het kunnen helpen om (nog) meer de tijd te nemen om leeropbrengsten te analyseren en binnen de school te bespreken.

Huiswerkbegeleiding vanuit school, voor iedereen

De vele huiswerkinstituten worden met argusogen bekeken. *“De gemiddelde gezinsgrootte is 1.5, en dat project [kind], dat móet slagen.”*

Professionals geven aan dat de huiswerkinstituten tweedeling in de hand werken. *“Dat zijn niet de kinderen van lager opgeleiden die daar komen, want die hebben daar het geld niet voor. Dat kost zo een paar honderd euro in de maand.”*

Anderen snappen het bestaan van de instituten heel goed. *“De realiteit is dat er steeds meer werkende ouders zijn, waarvan de kinderen om half drie thuiskomen en de ouders om half zes. Ik snap de afweging heel goed.”*

Ouders zouden het toejuichen als huiswerkbegeleiding in het eerste jaar vanuit het voortgezet onderwijs geregeld is, als onderdeel van de opleiding en voor ieder kind. Niet om ouders te ontslaan van hun verplichting zich ook in te zetten, maar om kinderen van meet af aan betere studievoordelen bij te brengen en tweedeling tegen te gaan. Voor deze huiswerkbegeleiding zouden extra financiële middelen moeten komen.

Hierop reageren professionals wisselend.

“Misschien moeten we dat iedere brugklasser gunnen, begeleiding, en dan langzaam maar zeker loslaten. Die eerste fase is zó belangrijk. Er zijn zoveel dingen die je nog niet weet. Fijn dat iemand je een handje helpt.”

Differentiëren en personaliseren in het voortgezet onderwijs

Om afstroom tegen te gaan en jongeren te stimuleren hun capaciteiten te benutten zouden vo-professionals meer differentiatie in het onderwijs toejuichten. Ook hier pleiten ze voor een maatwerkdiploma (zie ook paragraaf 3.2).

Meer uitwisseling tussen vo-docenten onderling

Vanuit het vo juichen onderwijsprofessionals het toe om vaker een kijkje in elkaars keuken te nemen. Dat kan zowel binnen als buiten de eigen school. Het gaat erom van elkaar te leren en de goede dingen over te nemen.

Ouderondersteuning bij digitaal opgroeien

De toenemende digitalisering van de samenleving en het onderwijs heeft beslist voordelen, maar plaatst ouders ook voor ‘nieuwe’ opvoedproblemen. Veel van de gesproken ouders vinden het een uitdaging om kinderen te leren (gedoseerd) om te gaan met social media en internet. Ze wijzen op het gamegedrag bij veel jongens en de vele uren die hier (deels ongemerkt) in gaan zitten. *“Je kunt nu eenmaal niet steeds naast een kind blijven zitten om te kijken of het met huiswerk bezig is.”* Lesstof daarentegen wordt steeds meer digitaal aangeboden en het werken op iPads/tablets, chromebooks/laptops gebeurt steeds meer. Dat maakt het voor ouders lastiger in te schatten of een kind nu echt met huiswerk bezig is. De groep ouders ziet in het leren omgaan met alle digitale ‘verleidingen’ een belangrijke rol voor zichzelf weggelegd. Ze zouden hierbij echter ook graag geholpen willen worden. Kinderen zouden al van jongs af aan hiermee om moeten leren gaan en zij moeten zich er bewust van worden dat ‘apparaten’ het leven en leren beïnvloeden.

Professionals zien hierin niet direct een rol voor het onderwijs weggelegd.

4.3 Conclusie

Het valt op dat zowel professionals uit het basis- als voortgezet onderwijs veelal verrast zijn door de hoge afstroomcijfers. Kennis van de cijfers kan onderwijsprofessionals helpen om duidelijk te krijgen wat er goed en minder goed gaat op hun school.

Ouders reageren verschillend, van verbazing tot herkenning.

Zowel professionals als ouders vinden dat je zoveel mogelijk moet doen om 'eruit te halen wat erin zit'. In die zin is de hoge afstroom ten opzichte van het schooladvies een probleem.

	Idee/actie	Rol voor wie?
1.	Kies minder snel voor afstroom ten gunste van onderbouwsnelheid en bovenbouwsucces	Voortgezet onderwijs Inspectie
2.	Monitoren, analyseren en indien nodig bijsturen	Voortgezet onderwijs Basisonderwijs
3.	Huiswerkbegeleiding vanuit school, voor iedereen	Voortgezet onderwijs
4.	Differentiëren en personaliseren in het voortgezet onderwijs	Voortgezet onderwijs
5.	Meer uitwisseling tussen vo-docenten onderling	Voortgezet onderwijs
6.	Ouderondersteuning bij digitaal opgroeien	Verantwoordelijkheid van de hele samenleving

